

УДК 349.3 (477)

Сіньова Л. М.,
кандидат юридичних наук, асистент кафедри
трудового права та права соціального забезпечення
юридичного факультету Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

МОДИФІКАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

В статті досліджується модифікація політичної функції права соціального забезпечення в умовах сьогодення в Україні, аналізується діяльність держави в сфері соціального забезпечення.

Ключові слова: бюджет, політична функція, соціальна справедливість, право соціального забезпечення, функція.

В статье исследуется модификация политической функции права социального обеспечения в условиях настоящего в Украине, анализируется деятельность государства в сфере социального обеспечения.

Ключевые слова: бюджет, политическая функция, социальная справедливость, право социального обеспечения, функция.

The modification of political function of law for social maintenance is analyzed in conditions of modern Ukraine, the role of government activity in the sphere of social maintenance is determined.

Keywords: budget, political function, social justice, right for public welfare, function.

Постановка проблеми. В Конституції України закріплене положення про те, що Україна є соціальною, правовою державою. Соціальна держава – це демократична держава, яка здійснює соціальне забезпечення шляхом реалізації активної

соціальної політики, що є складовою частиною внутрішньої політики держави, втіленої в ефективних соціальних програмах, проводить правову роботу щодо регулювання соціальних відносин у суспільстві в інтересах усіх уразливих соціальних груп на основі принципів справедливості, соціального партнерства, солідарності членів суспільства. Тож очевидним є те, що політична функція права, яка є загально-правовою, трансформуючись у політичну функцію права соціального забезпечення, не втрачає своїх загальних рис, а лише конкретизується по певним основним напрямкам впливу права соціального забезпечення на відповідні суспільні відносини.

Право соціального забезпечення є органічною частиною національної системи права України. Тож йому притаманні як загально-правові функції, так і спеціально-правові. Функції права безпосередньо направлені на виконання задач, які стоять перед соціумом у конкретній суспільно-економічній формації, тому їх вивчення носить не тільки теоретичний, а й прикладний характер.

Аналіз дослідження даної проблеми. Функції права соціального забезпечення, зокрема і політична, досліджувалися у працях таких вчених-правників: В.М. Андріїва, Н.Б. Болотіної, М.І. Іншина, В.В. Ісаєвої, С.М. Прилипка, П.Д. Пилипенка, О.В. Тищенко, Б.І. Сташківа, Синчука С.М., В.П. Слобожаніна, І.М. Сироти, О.Є. Мачульської, В.Ш. Шайхатдінова, В.І. Щербини, О.М. Ярошенка та ін. Але актуальність дослідження саме політичної функції соціального забезпечення на сьогоднішній день зумовлена соціально-економічною ситуацією в країні. Тож метою даної статті є дослідження політичної функції права соціального забезпечення та аналіз її практичної реалізації в новітніх соціально-економічних умовах.

Виклад основного матеріалу. Функція – слово латинського походження, що означає виконання, звершення. Цей термін сто років тому почали вживати в юридичній науці для характеристики соціальної ролі права та держави. Його використовують у багатьох значеннях, але серед учених немає єдності щодо необхідності цього терміна, його поняття, назви та

змісту окремих функцій і їх класифікації. Спроба через функції розкрити класову суть права та сформувані особливі функції окремих галузей права із застосуванням їх у подальшому як одного з критеріїв розмежування норм права за самостійними галузями права завів дослідників у глухий кут [1].

За соціальним значенням діяльності держави державні функції поділяють на основні і неосновні. Залежно від територіальної спрямованості розрізняють внутрішні і зовнішні функції. За часом здійснення функції поділяють на постійні і тимчасові. За сферами суспільного життя їх поділяють на гуманітарні, екологічні, політичні та ін. [2, с. 38].

Саме до основних функцій права належить політична функція, яка полягає насамперед у регулюванні відносин влади, відносин між соціальними групами і – особливо – в регулюванні національних відносин. Історія підтверджує, що політика – це участь у справах держави, визначення завдань держави, відносини між класами і націями. Роль права в регулюванні названих відносин з моменту виникнення держави, класів і націй була і залишається до цього часу досить значною [3, с. 328].

Політична функція права полягає в тому, що вона спрямована на формування політичних переконань і орієнтацій у суспільстві, на становлення високої політико-правової культури, без якої не існує ні цивілізованого суспільства, ні правової держави. Вона також обґрунтовує політико-юридичні акції держави, у тому числі у зв'язках з іншими країнами, дає тлумачення таких понять, як «суверенітет народу», «поділ влади», «державна влада», «самоврядування», «ідеологічна і політична багатоманітність» [4, с. 45].

Політична функція дозволяє державі специфічними для соціального забезпечення засобами реалізовувати основні напрямки соціальної політики. Конституція України закріплює положення про те, що Україна – соціальна держава, а людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Тобто вся політична лінія в державі має

спрямовувати свій вектор на створення умов, що забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини. В Україні не тільки, де-юре, а й, де-факто, мають охоронятися праця і здоров'я людей, має забезпечуватися належна державна підтримка сім'ї, материнства, батьківства і дитинства, інвалідів та громадян похилого віку. Необхідні ефективні реформи у системі соціальних служб. Тож у нинішній кризовій ситуації в Україні саме політична функція права соціального забезпечення має відігравати ключову роль на шляху до підвищення добробуту населення та встановлення європейського рівня життя.

Вчений І.М. Сирота висловлює слушну думку, що політична функція – зняття соціальної напруги в суспільстві, забезпечення нормального рівня життя людей шляхом надання пенсій, допомог, пілг, компенсацій, встановлення державних соціальних нормативів та стандартів [5].

Політична функція передбачає підтримку соціальної стабільності в суспільстві, де існують значні відмінності в рівні життя різних груп громадян. Вона спрямована на зближення соціального рівня всіх прошарків населення, створення умов, що забезпечують гідне життя кожного індивіда, й покликана стабілізувати суспільні відносини у сфері соціального захисту людей [6, с. 25-26].

Разом з тим слід відзначити, що у політичну функцію входить зв'язок між соціальним забезпеченням і політикою, передусім соціальною політикою. Соціальне забезпечення є засобом, за допомогою якого реалізуються цілі соціальної політики. Його інститути і установи сприяють практичному здійсненню соціально-політичних заходів, запланованих державою. Соціальне забезпечення відіграє важливу роль у вирішенні ряду загальних завдань соціальної політики в сучасний період: запобігання подальшого зниження життєвого рівня населення, поліпшення матеріального становища його різноманітних груп і шарів, зниження зростання соціальної напруженості в суспільстві [7].

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері соціального

забезпечення є Міністерство соціальної політики України. Відповідно до положення «Про міністерство соціальної політики України», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423, основними завданнями Міністерства соціальної політики є: [8]

1) забезпечення формування та реалізація державної політики:

у сфері праці та соціальної політики, зайнятості населення та трудової міграції, трудових відносин, загальнообов'язкового державного соціального та пенсійного страхування, соціального діалогу, волонтерської діяльності, з питань сім'ї та дітей, оздоровлення та відпочинку дітей, усиновлення та захисту прав дітей, запобігання насильству в сім'ї, протидії торгівлі людьми, а також захисту прав депортованих за національною ознакою осіб, які повернулися в Україну, забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, надання гуманітарної допомоги, соціальних послуг особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати;

щодо соціального захисту, зокрема інвалідів, осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», ветеранів праці, ветеранів військової служби, жертв нацистських переслідувань, дітей війни та жертв політичних репресій;

2) забезпечення формування та реалізації державної політики:

щодо пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню;

щодо соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, зокрема забезпечення їх психологічної реабілітації, санаторно-курортного лікування, технічними та іншими засобами реабілітації, житлом, надання освітніх послуг, організації поховання, а також соціальної та професійної адаптації військовослужбовців, які звільняються,

осіб, звільнених з військової служби, та учасників антитерористичної операції;

у сфері промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами, здійснення державного гірничого нагляду;

щодо здійснення державного нагляду та контролю за додержанням вимог законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині призначення, нарахування та виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб;

щодо забезпечення державних соціальних стандартів та державних соціальних гарантій для населення;

3) здійснення в межах повноважень, передбачених законом, державного нагляду у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Міністерство соціальної політики під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

На сьогоднішній день Міністерство соціальної політики діє відповідно до Плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2014-2016 роки, затвердженого наказом Міністерства соціальної політики від 20 лютого 2014 року N 87 [9]. Відповідно до вказаного документа місія Міністерства соціальної політики полягає у формуванні та реалізації державної політики заради побудови соціально справедливого суспільства і розвитку України як соціальної держави.

Виходячи із місії Міністерства соціальної політики та загальнодержавних пріоритетів, спрямованих на соціальний розвиток та проведення реформ соціальної сфери, визначено стратегічні цілі роботи Міністерства соціальної політики. По-перше, підвищення добробуту громадян, зниження бідності та досягнення соціальної справедливості у розподілі доходів. Для досягнення цієї цілі будуть реалізовуватися такі завдання: підвищення державних соціальних стандартів та гарантій; підвищення рівня заробітної плати та зменшення заборгованості із її виплати; зниження рівня бідності та соціальних ризиків, подолання соціальної несправедливості у соціально-трудої сфері. По-друге, забезпечення гідної праці. Для цього планується здійснити наступні дії: реалізувати нові механізми стимулювання зайнятості населення, визначені Законом України «Про зайнятість населення» [10]; посилити конкурентоспроможність та соціальний захист громадян на ринку праці; стимулювати та підтримувати зайнятість вразливих верст населення, зокрема інвалідів; сприяти веденню соціального діалогу на національному та галузевому рівнях; посилити соціальний захист працюючих громадян та забезпечити стабільність роботи фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. По-третє, забезпечення гідної старості. Задля цього планується здійснити наступне: удосконалити систему пенсійного забезпечення; сформувати стійку систему пенсійного забезпечення; покращити обслуговування громадян в органах Пенсійного фонду України; посилити соціальний захист людей похилого віку, ветеранів війни та праці, жертв нацистських переслідувань та жертв політичних репресій. По-четверте, забезпечення ефективної державної підтримки найбільш вразливих категорій населення. Для досягнення цієї цілі будуть реалізовуватися такі завдання: посилення адресного характеру надання соціальної допомоги та пільг; забезпечення розвитку системи надання соціальних послуг; підвищення якості та збільшення обсягу послуг з реабілітації та соціальної інтеграції інвалідів; облаштування, адаптація та інтеграція депортованих осіб в українське

суспільство; посилення соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. По-п'яте, збереження нації шляхом забезпечення раннього виявлення та підтримки сімей з дітьми, які опинилися у складних життєвих обставинах, підвищення ефективності державної підтримки сім'ї та розвиток сімейних форм виховання, забезпечення реалізації права дитини на повноцінний відпочинок та оздоровлення, підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми та надання послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми, наближення до європейських стандартів щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Резюмуючи, слід зазначити, що й надалі планують підвищувати результативність роботи Міністерства соціальної політики.

Проаналізувавши такий план діяльності Міністерства соціальної політики, можна дійти висновку, що, де-юре, все виглядає аж занадто привабливим. Але правдива картина дієвості політичної функції права соціального забезпечення найяскравіше виявляється саме у темпоральному законодавстві – Законі України «Про державний бюджет України».

Слід зазначити, що бюджет на 2016 рік повинен передбачати істотне поліпшення соціального захисту громадян. На думку ж більшості експертів з питань соціальної політики, зокрема А. Павловського, розміри соціальних стандартів в законі про Держбюджет на 2016 рік штучно суттєво занижені, вони залишаються в декілька разів меншими за фактичні показники. Зокрема, відповідно до ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» [11] прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць встановлюється у таких розмірах: з 1 січня 2016 року — 1330 гривень, з 1 травня — 1399 гривень, з 1 грудня — 1496 гривень, а для основних соціальних і демографічних груп населення:

- дітей віком до 6 років: з 1 січня 2016 року – 1167 гривень, з 1 травня – 1228 гривень, з 1 грудня – 1313 гривень;

- дітей віком від 6 до 18 років: з 1 січня 2016 року – 1455 гривень, з 1 травня – 1531 гривня, з 1 грудня – 1637 гривень;

- працевдатних осіб: з 1 січня 2016 року – 1378 гривень, з 1 травня – 1450 гривень, з 1 грудня – 1550 гривень;

- осіб, які втратили працевдатність: з 1 січня 2016 року – 1074 гривні, з 1 травня – 1130 гривень, з 1 грудня – 1208 гривень.

В той же час, за даними Міністерства соціальної політики, фактичний прожитковий мінімум станом на липень 2015 року становив:

– на одну особу (з урахуванням суми податку на доходи фізичних осіб) – 2745 грн.;

– для працевдатних осіб (з урахуванням суми податку на доходи фізичних осіб) – 2997 грн.;

– для осіб, які втратили працевдатність, – 2135 грн. [12].

Що стосується України, то політична функція права соціального забезпечення мала б сприяти підтриманню соціальної стабільності в державі, але з урахуванням подальшої інфляції та зростанням цін на комунальні платежі така різниця між фактичним прожитковим мінімумом та соціальними стандартами, закладеними у Держбюджет на 2016 рік, нівелює не лише політичну функцію права соціального забезпечення, а й багато інших функцій цієї галузі права.

Література:

1. Пилипенко П. Д., Буряк В. Я., Синчук С. М. та ін. / Право соціального забезпечення. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. – 496 с.
2. Олійник А.Ю. та ін. Теорія держави і права : навч. посіб. / А.Ю. Олійник, С.Д. Гусарев, О.Л. Слюсаренко. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 176 с. – Бібліогр.: с. 163.
3. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с. – С. 328.
4. Ісаєва В.В. Функції права: теоретико-правовий аналіз// Часопис Київського університету права. – 2013/1. – С. 45.
5. Сирота І. М. Право соціального забезпечення в Україні. – Х., 2001. – 384 с.
6. Право соціального забезпечення в Україні : підручник / Т.А. Занфірова, М.І. Іншин, С.М. Прилипко та ін. ; за заг. ред. Т.А. Занфірової, С.М. Прилипка, О.М. Ярошенка. – 2-ге вид. переробл. і доповн. – Х.: ФІНН, 2012. – 640с.

7. Функції соціального забезпечення: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://studme.com.ua/1376102512741/pravo/funktsii_sotsialnogo_obespecheniya.htm

8. Положення «Про міністерство соціальної політики України», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF>

9. Наказ Міністерства соціальної політики від 20 лютого 2014 року N87 «Про затвердження Плану діяльності Міністерства соціальної політики України на 2014–2016 роки»: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vin-ocsssdm.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=261%3A2012-11-20-13-01-23&catid=36%3Anormativni-docs&Itemid=75

10. Про зайнятість населення: Закон України від 5 липня 2012 року № 5067-VI Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 24, ст.243.

11. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України від 25.12.2015 р. № 928-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 5. – Ст. 54.

12. Павловський А. Соціальні аспекти Бюджету – 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://blogs.lb.ua/andriy_pavlovskiy/322657_sotsialni_aspekti_byudzhetu2016.html